

SÜRDÜRÜLEBİLİR ORMAN YÖNETİMİNDE SERTİFİKASYON VE AKREDİTASYON KAVRAMLARI

Ferda Nur ŞENER

Arş. Gör., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Orman Fakültesi, Kahramanmaraş

Özet

Küresel ölçekte ormansızlaşma ve orman kaynaklarının niteliklerini kaybetmesi üzerine uluslararası düzeyde çözümler aranmıştır ve bu kapsamda çevre, kalkınma ve güvenli bir geleceğe ilişkin sorunların tartışılmaya başlanması ve bu konuda uluslararası politikaların geliştirilmesi gerektiğinin kabul edilmesi ile birlikte, yerel, ulusal, bölgesel ve küresel düzeyde orman kaynaklarının sürdürülebilir işletilmesi esas çözüm olarak ortaya koyulmuştur. Bu amaçla, ormanların sürdürülebilir işletimi fikrinin ortaya çıkışından sonra üretim faaliyetlerini kontrol altına almak, doğal dengelere olan olumsuz etkilerini en düşük düzeyde tutabilmek amacıyla birtakım standartlar geliştirilmiş ve sertifikasyona gidilmek suretiyle orman kaynaklarının yönetiminin, sürdürülebilir orman yönetimi kriter ve göstergelerine uygun olarak yapıldığını garanti etmek amaçlanmıştır.

Sertifikasyon, bir orman işletmesi bünyesinde yapılan tüm orman işletmeciliği faaliyetlerinin bağımsız bir kurum tarafından belirlenen standartlara göre değerlendirilmesi ve teftiş edilmesini mümkün kılan bir süreci ifade etmektedir. Bu süreç daha sonra odun hammaddesinin orijinini ve durumunu belirten yazılı bir belge ile sonuçlanmaktadır. Böylelikle orman kaynağının sürdürülebilir bir şekilde işletilmesini sağlamak, tüketicilere ürünlerin bu tarzda işletilen bir orman kaynağından geldiğini garanti etmektedir.

Sertifikasyon kurumunun yüksek standartlarda tutarlı hizmet sağlaması için akreditasyon programı süresince bu kurumun bağımsız olduğu ve standartlara uygun bir şekilde hareket ettiği onaylanmalı ve denetlenmelidir. Akreditasyon sertifikasyon kurumunun yeterli olduğunu, projenin tüm ihtiyaçlarını karşıladığını ve kararların güvenilir olmasını temin eden bir işlemdir. Sertifikalandırma kurumlarının akreditasyonu, uygunluk kontrolünün güvenilirliğini ve dolayısıyla geçerliliğini sağlamak açısından esas olmaktadır.

Bu bildiri kapsamında sürdürülebilir orman yönetimi, sertifikasyon ve akreditasyon konularına kavramsal olarak açıklama getirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilir orman yönetimi, sertifikasyon, ormancılıkta sertifikasyon, akreditasyon

Concept of Certification and Accreditation of Sustainable Forest Management

Abstract

Consequently of designating the negative effects of environmental welds and forests have been agreed on sustainable forest management. The certification has been applied to control the forest management which has been managed according to the standards, and to offer a product to the consumer, the product which is friend of nature have been produced by sustainable forest management. Forest certification involves auditing and assessment of forest management practices on the ground against defined environmental, social, technical and economic criteria and indicators by an independent body. Certification, thus, encourage the sustainable management of forest resources. Also, certification ensure consumers that wood products they purchase is coming from a certified forests by tracing timber through the chain of custody which runs from the forest to the final purchaser. A certification body should have expertise in forestry practices in environmental impact assessment, information management and environmental forestry and social issues. Accreditation scheme has been applied to control certification body's credibility, independence and performance. Accreditation means that the standards meet all the requirements set to ensure the credibility of the certification process.

In this paper it is tried to be explained the meaning of certification and accreditation of sustainable of forest management, and how must be their process.

Keywords: Sustainable forest management, certification, forest certification, accreditation

1. Giriş

Nüfus artışı ve sanayileşme nedeniyle artan hava kirliliği, yangınlar, küresel iklim değişikliğinin yanı sıra amaç dışı kullanım, aşırı ürün talebi, kaynağı bilinmeyen odun hammaddesi nakli ve hatalı işletme teknikleri gibi artış göstermekte olan problemler küresel ölçekte ormansızlaşmaya ve orman kaynaklarının niteliklerini kaybetmesine sebep olmaktadır. Bununla birlikte orman yönetimi uygulamalarından duyulan endişeler sonucu özellikle sivil toplum örgütlerinin bu uygulamaların değişmesi gerektiği konusundaki baskıları da artış göstermektedir. Tüm bu olumsuz gelişmeler sonucu uluslararası bilinçlenme ve uluslararası düzeyde çözümler aranması zorunlu hale gelmiştir ve bu kapsamda orman kaynaklarının sürdürülebilir işletilmesi esas çözüm olarak ortaya koyulmuştur. Bu amaçla öncelikle sürdürülebilir orman yönetiminin tanımlanması ve daha sonra sürdürülebilir orman yönetiminin ölçülmesi ve değerlendirilebilmesi hususunda sürdürülebilirliğin kilit noktasını oluşturan kriter ve göstergelerin belirlenmesi amacıyla ulusal ve uluslararası düzeyde çalışmalar gerçekleştirilmiştir.

Kriter ve göstergelerin belirlenmesi sonrasında ormanların sürdürülebilir bir şekilde yönetilip yönetilmediğinin değerlendirilmesi ve teftiş edilmesi hususu gündeme gelmektedir. Bu amaçla, üretim faaliyetlerini kontrol altına almak, doğal dengelere olan olumsuz etkilerini en düşük düzeyde tutabilmek amacıyla birtakım standartlar geliştirilmiş ve sertifikasyona gidilmek suretiyle orman kaynaklarının yönetiminin, sürdürülebilir orman yönetimi kriter ve göstergelerine uygun olarak yapıldığını garanti etmek amaçlanmıştır. Sertifikasyon, bir orman işletmesi bünyesinde yapılan tüm orman işletmeciliği faaliyetlerinin bağımsız bir kurum tarafından, belirlenen standartlara göre değerlendirilmesi ve teftiş edilmesini mümkün kılan bir süreci ifade etmektedir (Türker ve ark., 2001).

Sürdürülebilir orman yönetimi kapsamında yapılan uygulamaların başarısının değerlendirmesi ve bu başarıdan orman ürünlerinden faydalanan tüketicilerinde haberdar edilmesi hususunda önem taşıyan sertifikasyon ve akreditasyon kavramlarının tanımlanması ve uygulamalarının öğrenilmesi sürdürülebilir ormancılıkta önemli bir yer tutmaktadır.

Bu bildiri kapsamında sürdürülebilir orman yönetimi, sertifikasyon ve akreditasyon konularına kavramsal olarak açıklama getirilecektir ve sertifikasyon ve akreditasyon uygulamaları hakkında bilgiler verilecektir.

2. Sertifikasyon

Ormanların sürdürülebilir yönetimini sağlamada bir araç olarak benimsenen sertifikasyon ortaya çıkışı ilk olarak sivil toplum örgütleri, hükümetler, çevreci gruplar ve orman endüstrisi ile uğraşan bazı kesimler tarafından desteklenen, özellikle tropikal ormansızlaşmaya ve tropik odunun kullanımına karşı boykot kampanyalarına dayanmaktadır. Tüketicilerin satın aldıkları ürünlerin sürdürülebilirlik ilkelerine uygun olarak işletilip işletilmediğini ayırt etmesini sağlayacak bir mekanizma arayışına gidilmiş ve çeşitli büyük çevresel organizasyonlar sertifikasyonun bir araç olarak kullanılabileceği yönünde tespitlerde bulunmuşlardır.

Sertifikasyon, bir orman işletmesi bünyesindeki orman işletmeciliği faaliyetlerinin bağımsız bir kurum tarafından, belirlenen gösterge ve ölçütlere göre değerlendirilmesi ve teftiş edilmesini mümkün kılan bir süreci kapsamaktadır (Türker ve ark., 2001).

Güvenilir bir sertifikasyon planı üç öğeden oluşmaktadır (Şekil 1) : Standartlar, Sertifikasyon ve Akreditasyondur (IAC, 2006) :

Şekil 1. Güvenilir bir sertifikasyon planı öğeleri

Üretici, pazarlamacı veya tüketici arasındaki ortak dil olarak tanımlanmakta olan standartlar aslında kriter ve göstergeleri kapsayan genel bir kavramdır. İşletme faaliyetlerinin kontrol altına alınarak, hem üretimin sağlanması hem de çevreye olan etkilerin asgari seviyede tutulması amacıyla, uluslararası temelde geliştirilen standartlar açık, anlaşılır, denetlenebilir ve ölçümlenebilir olmalıdır.

Standartlar iki tipten oluşmaktadır (Geray, 1999) : Performans (başarı) Standartları ve Süreç Standartları

- ⇒ Performans standartları nicelik ve nitelik olarak amaçları yahut göstergeleri belirlemekte ve bunlar kullanılarak orman ve ormancılık etkinlikleri değerlendirilmektedir.
- ⇒ Süreçsel standartlar ise ormancılık işlemlerinin yönetiminde geçerli olan sistemin çeşitli yanlarını tanımlamakta ve değerlendirmektedir.

Başarılı bir orman sertifikasyon uygulaması aşağıdaki unsurları içermektedir (Şekil 2) (Krebs ve ark., 2001) :

- ⇒ Sürdürülebilir orman yönetimi için önceden tespit edilmiş bir takım objektif standartlar; var olan prensipler, kriter ve göstergeler,
- ⇒ Orman yönetiminin bu standartlara uyup uymadığını denetleyen bir sertifikasyon kurumu,
- ⇒ Sertifikasyon kurumunun bağımsız ve profesyonel olup olmadığını kontrol eden bir akreditasyon kurumu,
- ⇒ Orman yönetiminden sorumlu olduğunu düşünen ve sürdürülebilir orman yönetimini uygulayan orman koruyucusu, (ormanın sahibi, bir kurum ya da şirket vb.)
- ⇒ Orman ürünlerinin sürdürülebilir orman yönetimine göre üretildiğini gösteren etiket ile birlikte satın almak isteyen tüketici.

Şekil 2. Başarılı bir sertifikasyon uygulaması unsurları

Sertifikasyon, bağımsız üçüncü şahıs denetlemesinden sonra standartlar dizisi karşılanıyorsa, sürdürülebilir orman yönetimi doğrultusunda faaliyette bulunulduğunu, odun hammaddesinin orijinini ve durumunu ifade eden yazılı bir belge düzenlenmekte ve işletmeye verilmesi ile sonuçlanan bir süreç olmaktadır. Böylelikle, orman kaynağının sürdürülebilir bir şekilde işletilmesini sağlamakta, tüketicilere ürünlerin bu tarzda işletilen bir orman kaynağından geldiğini garanti etmektedir. Bir başka ifadeyle sertifikayı hak edebilmek için, söz konusu orman, çevresel açıdan uygun, sosyal açıdan yarar sağlayıcı, ekonomik açıdan yaşayabilir bir biçimde yönetilmelidir (Durusoy, 2002).

Sertifikasyon sürecini kısaca aşağıdaki şekilde özetlemek mümkündür (Geray, 1999):

- ⇒ Sertifika almak isteyen orman işletmesi öncelikle sertifika kurumuna müracaat eder.
- ⇒ Sertifika kuruluşu işletmeyi incelemeye alır ve sertifikasyonun fizibilitesi ve maliyetine ilişkin bir ön değerlendirme yapar. Bu değerlendirmenin amacı, işletmenin sertifikasyon standartlarını karşılayabilme olasılığının, düşük maliyetli bir değerlendirmesini yapmak ve söz konusu işletmenin sertifikasyon standartlarına göre doğal orman ya da plantasyon olarak mı değerlendirileceğinin belirlenmesidir. Ön değerlendirme raporu, sertifikalandırılması mümkün olmayacak işletmenin mali harcamalarını azaltmak için “erken uyarı” vazifesi görmektedir. Bu durumda, orman işletmesine SOY standartlarının nasıl karşılanabileceğine ilişkin tavsiyeler yapılmaktadır. Öte yandan, işletme ön değerlendirmeyi geçse bile bu tam değerlendirmede sertifikalandırılacağını garanti etmemektedir.
- ⇒ Orman işletmesi ön değerlendirmeden sonra sertifikasyon işlemine devam etmek isterse, tam bir değerlendirme için; sertifika kuruluşunca görevlendirilen farklı disiplinlere ait bir uzmanlar grubu tarafından orman işletmeciliği uygulamaları ve işlemleri bir standartlar dizinine göre kontrol edilir.

Sonuçta, orman kaynağı kararlaştırılmış bulunan ulusal ölçütlere göre yönetiliyorsa izleme yapmak koşuluyla belirli bir süre için sertifika hakkı verilir. Sertifika belli bir süre için geçerlidir ve sertifikalı işletme her yıl denetlenir.

Orman sertifikasyonunun üç temel bileşeni bulunmaktadır:

- 1) Orman Yönetiminin Sertifikasyonu: Bu işlem, orman yönetiminin belirli standartlara karşı denetlenmesini ve amenajman planları, çalışma planları, envanterler gibi ilgili dokümanların gözden geçirilmesini içerir. Orman yönetiminin sertifikasyonu orman yönetim birimi, bölge veya ülke gibi farklı düzeylerde gerçekleştirilebilir (Geray, 1999; Durusoy, 2002).
- 2) Ürün Sertifikasyonu: Sertifikasyon ile daha çok tüketicinin satın alma tercihi üzerinde etkili olmak amaçlanıyorsa, sertifikasyon işlemi, orman kaynağından elde edilen ürünleri, bölmeden çıkarma, taşıma, işleme ve nihai tüketiciye kadar bütün tedarik zinciri içinde izlemelidir. Bu sistem üretim kanalının sertifikalandırılması olarak nitelendirilmektedir (Geray, 1999; Durusoy, 2002).
- 3) Korunan Orman Alanlarında Sertifikasyon: Ormancılıkta oduna dayalı ve odun dışı ürünler yanında “Korunan Alanların” da sertifikasyon kapsamında incelenmesi son yıllarda önem kazanmıştır. Günümüzde maddesel olmayan hizmet ve fayda üretimine ayrılmış Milli Parklar, tabiat parkları, tabiat koruma alanları gibi korunan alanların da sertifikalandırılması sürdürülebilir orman yönetimine katkı ve destek sağlayacaktır (Vurdu ve ark., 2007).

3. Akreditasyon

Sertifikasyon, bir orman işletmesi bünyesinde yapılan tüm orman işletmeciliği faaliyetlerinin bağımsız bir kurum tarafından belirlenen söz konusu standartlara göre değerlendirilmesi ve teftiş edilmesine dayanan bir mekanizma olduğundan bu kurumun bağımsız olduğunun ve standartlara uygun bir şekilde hareket ettiğinin belirlenmesi ve denetlenmesi gerekmektedir ve bu noktada akreditasyon kavramı devreye girmektedir.

Akreditasyonun sözlük anlamı: Ulusal ya da uluslararası bir kurum tarafından; laboratuvarların, muayene ve belgelendirme kuruluşlarının ulusal ve uluslararası kabul görmüş teknik kriterlere göre değerlendirilmesi, yeterliliğinin onaylanması ve düzenli aralıklarla denetlenmesidir (TÜRKA, 2006).

Uluslararası Akreditasyon Forumu (IAF) Karşılıklı Tanınma Anlaşmasında yer alan tanıma göre; yetkili bir kuruluş ya da kişinin yeterliliğine resmi tanınırlık verilmesi anlamına gelen akreditasyon birçok ülkede ve birçok sektörde topluma sunulan program ve hizmetlerin niteliğinin sistematik bir yaklaşımla güvence altına alınması için geliştirilen bir yöntemdir. Akreditasyon sertifikasyon kurumunun yeterli olduğunu, projenin tüm ihtiyaçlarını karşıladığını ve kararların güvenilir olmasını temin eden bir işlemdir. Aslında sertifikasyon kurumunun sertifikalandırılması olarak ta nitelendirilebilir.

Akreditasyon hizmetlerinin organizasyonları üç şekilde uygulanmaktadır (Nussbaum ve ark., 2002; Nussbaum ve ark., 2005) :

1.Akreditasyon hizmetleri için uluslararası standartlar: FSC ve ISO gibi uluslar arası kuruluşlar değerlendirme ve sertifikasyon kurumlarının akreditasyonu için önerilen uluslararası standartlar geliştirmiştir.

2.Ulusal akreditasyon kurumları arasındaki karşılıklı tanımlamalar: Ulusal akreditasyon kurumları arasındaki karşılıklı tanımlamayı sağlayan uluslararası düzenlemeler vardır; örneğin, küresel seviyede bulunan Uluslararası Akreditasyon Forumu ve Avrupa'daki bölgesel seviyede bulunan Avrupa Akreditasyonu. Bu düzenlemeler; sertifikasyon kurumunun, aynı standartlarda hizmet veren ulusal akreditasyon kurumlarının, aynı zamanda güvenlik sağlayarak tek akreditasyon yöntemi altında hizmet vermelerini sağlamaya izin vermektedir.

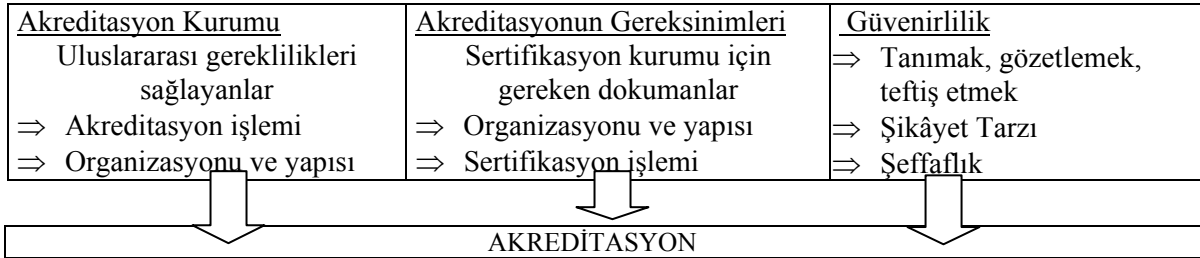
Ülkemizde de uygunluk değerlendirmesi faaliyetlerini akredite etmek için 4 Kasım 1999 tarihinde yayımlanan 4457 sayılı Kanunla Türk Akreditasyon Kurumu (TÜRKA) kurulmuştur (TÜRKA, 2006).

3.Uluslararası kurum tarafından önerilen uluslararası amaçlarla akreditasyon: Akreditasyon; aynı zamanda, uluslararası akreditasyon kurumu tarafından sunulmaktadır. Bunlar genellikle kendine has uluslararası kurumlardır. Örneğin; organik tarım için Uluslararası Organik Tarım Hareketleri Federasyonu Akreditasyon Programı (IFOAM 2001) ve Orman sertifikasyonu için Orman İdare Konseyi (FSC 2001).

Sertifikasyon projelerinde akreditasyon unsurları üç bölüme ayrılmış bulunmaktadır (Şekil 3) (Nussbaum ve ark., 2002; Nussbaum ve ark., 2005):

1. Akreditasyon kurumunun ihtiyaçları: Bunlar; akreditasyon işlemlerini içeren başarılı sertifikasyon prosedürleri yanı sıra, dahili akreditasyon kurumunu kapsayan ipucu satırlarını içermektedir.
2. Sertifikasyon kurumu için kurallar: Akreditasyon kurumu; dahili organizasyonların sertifikasyon kurumu için yeterli ihtiyaçlarla donatılmış olmalıdır ve aynı zamanda sertifikasyon kurumu, sertifikasyon yöntemleri doğrultusunda hareket etmelidir. Bu ihtiyaçlar açısından akreditasyonun konusu özellikle orman yönetim sertifikasyonu kadar zor aktiviteler içerdiğinde kritik bir şekilde çok önemli hale gelmektedir.
3. Güvenilirlik: Akreditasyonun amacı; sertifikasyonun güvenilirliğini sağlamak olduğundan akreditasyonun kendi güvenilirliği de çok önemlidir. Sertifikasyon kurumu üzerinde yeterli kuralları sağlayarak akreditasyon kurumu güvenilirliği elde edilebilir. Fakat diğer kurumlarla bağlantı kurularak, yeterli şikâyet mekanizmasına sahip olarak ve aktivitelerini şeffaf hale getirerek, güvenilirlik artırılabilir.

4.

Şekil 3. Akreditasyon sisteminin temel bileşenleri

Akreditasyon uygulaması aşağıdaki şekilde olmaktadır ((Nussbaum ve ark., 2002; Nussbaum ve ark., 2005):

- ⇒ BASVURU Sertifikaşyon Kurumu akreditasyon kurumuna başvurur. Akreditasyona başvurmuş olanlarla, akreditasyon konusunu açıklayan bir anlaşma imzalanır ve başvuranın koşulları değerlendirilerek, akreditasyon kabul edilir.
- ⇒ DEĞERLENDİRME Akreditasyon Kurumu değerlendirmede sertifikasyon kurumu organizasyonu, sistemleri, usulleri, sertifikasyon değerlendirmeleri ve kararlarını belirler. Değerlendirme ekibi; gereksinimlerin karşılanıp karşılanmadığını gösteren delilleri toplar. Değerlendirmenin sonunda, değerlendirme ekibinin bulguları hakkında, başvuran kişi ile bir görüşme ayarlanır.
- ⇒ RAPOR Akreditasyon Kurumu, değerlendirme ile ilgili bir rapor hazırlar. Raporun bir kopyası, yorumlaması için davet edilen, başvuran kuruma verilir. Raporda değerlendirme ekibi tarafından teşhis edilen uygulamalar tanımlanır ve düzenlenmiş faaliyet istekleri ortaya konulur.
- ⇒ UYGUN HİTAP ETME Sertifikaşyon kurumunun başvurusu akreditasyona kabul edilmeden önce, başvuran kişinin isteklerine doğru cevap vermesi gerekmektedir. Doğru seçeneklerin belirlenmesinden sonra açıkça belirtilen zamanda, akreditasyon kabul edilebilir.
- ⇒ AKREDİTASYON KARARI Akreditasyon kararı raporun temeli ve isteklerinin doğru yanıt seçenekleri (eğer uygunsa) sonuçlarına göre yapılır. Akreditasyon kararları değerlendirmeyi yapan kişi ya da kişiler tarafından ele alınmalıdır.
- ⇒ AKREDİTASYON ve GÖZETİM Akreditasyonun takibinde; akreditasyon kurumu sertifikasyon kurumunun herhangi bir isteğinin doğru olarak açıklanmasını sağlayan gözetimleri, akreditasyondan önce ortaya konmalı ve akreditasyonun gerekliliklerinin, devamının ve uyumunun sağlanması ve bunu takip eden doğru yanıtlar açıklanmalıdır.

Özetle akreditasyon uygulaması değerlendirme ve denetleme sonrasında izleme ve gözetim işlemleriyle ile sertifikasyon kurumunun bağımsızlık, bütünlük ve güvenirlilik kazanmasına katkıda bulunmaktadır.

Kaynaklar

Durusoy İ., 2002. Sertifikalandırma ve Türkiye Ormancılığında Gerekliliği, Olabilirliği, Uygulanması Sürecinde Karşılaşılması Muhtemel Darboğazların ve Fırsatların İrdelenmesi, KTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, X+170s., Trabzon.

Geray, U., 1999. Ormancılıkta Sertifikasyon Olabilirlik Raporu, Basılmamış.

IAC, 2006. Forest Certificaton,

<http://www.iac.wageningen-ur.nl/ForestCertification/pagina/index.cfm>

Krebs K., Greiner-Mann V., 2001. Forest Certification, A brief Introduction for Stakeholders, Inter-institutional Development of Training Capacity in Forest Certification”, Germany.

Nussbaum R., Jennings S., Garforth M., 2002. Forest Research Programme, United Kingdom.

Nussbaum R., Simula M., 2005. Forest Certification Handbook ,Toronto

TÜRKAK, 2006, <http://www.turkak.org.tr>, Türk Akreditasyon Kurumu (TÜRKAK) WEB SAYFASI, Erişim Tarihi: 20. 11. 2006

Türker M.F., Başkent E.Z., Durusoy İ., 2001. Ormancılıkta Sertifikasyon: Orman Kaynakları ve Orman İşletmeciliği Üzerine Etkileri, Uluslararası Gelişmeler ve Türkiye Ormancılığında Gerekliliği ve Olabilirliği, I. Ulusal Ormancılık Kongresi, Türkiye Ormancılar Derneği Yayını, Kongre Serisi No: 1, 294-305, Ankara.

Vurdu H., Ayan S., Küçük Ö., 2007. Teknopaket, Yerel ve Piyasa Tabanlı Önlemlere Yönelik Karadeniz Bölgesi Koruma ve Ormancılık Bilgi Ağı, Kastamonu